

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ**

**В.В. Кердивар, Я.О. Овсяннікова, Л.А. Перелигіна,
Д.С. Похілько, О.В. Тімченко, Д.М. Шашенков**

**ГЕНЕЗИС ВІТЧИЗНЯНОЇ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
19.00.09 - «ПСИХОЛОГІЯ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСОБЛИВИХ УМОВАХ»**

Монографія

Харків
«Факт»
2024

УДК 159.9

О-58

Рекомендовано Вченою радою
Національного університету цивільного захисту України
Протокол № 10 від 24 квітня 2024 р.

Рецензенти:

Оніщенко Наталія Вікторівна – начальниця кафедри психології діяльності в особливих умовах Національного університету цивільного захисту України, доктор психологічних наук, професор;

Миронець Сергій Миколайович – завідувач кафедри психології факультету економіки, менеджменту та психології Державного торговельно-економічного університету, доктор психологічних наук, професор.

Кердивар В.В., Овсяннікова Я.О., Перелигіна Л.А., Похілько Д.С., Тімченко О.В., Шашенков Д.М.

О-58 Генезис вітчизняної спеціальності 19.00.09 – «Психологія діяльності в особливих умовах»: монографія / за заг. ред. проф. О.В. Тімченка. Харків : Факт, 2024. 315 с.

ISBN 978-617-8175-18-4

У монографії представлена комплексна модель дослідження генезису спеціальності 19.00.09 – «Психологія діяльності в особливих умовах», визначено її предмет та проблемне поле, виділено міждисциплінарні зв'язки з іншими науками, запропоновано періодизацію становлення та розвитку спеціальності, наведено ієрархію основних проблем, які цікавили вітчизняних психологів, представлені найбільш потужні вітчизняні центри з дослідження проблем в межах спеціальності тощо.

Для психологів, курсантів, студентів, слухачів, адюнктів та аспірантів закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, і всім, кого цікавить дана проблематика.

УДК 159.9

ISBN 978-617-8175-18-4

© Кердивар В.В., Овсяннікова Я.О.,
Перелигіна Л.А., Похілько Д.С.,
Тімченко О.В., Шашенков Д.М., 2024
© НУЦЗУ, 2024

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	7
РОЗДІЛ I. ЗАГАЛЬНІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ НАУКОВИХ ПРАЦЬ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 19.00.09 – «ПСИХОЛОГІЯ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСОБЛИВИХ УМОВАХ»: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ	8
1.1. Від Середньовічної Європи до дореволюційної Росії: коротка історія дисертацієведення.....	9
1.2. Психологія праці в особливих умовах, як наукова галузь радянської психології	13
1.3. Від психології праці до психології діяльності в особливих умовах: розвиток нормативно-правового забезпечення спеціальності 19.00.09 в незалежній Україні	17
Висновки за розділом	30
РОЗДІЛ II. РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ ПСИХОЛОГІЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСОБЛИВИХ УМОВАХ	33
2.1. Початок зародження ідей психології діяльності в особливих умовах ..	34
2.1.1. Донауковий період психології діяльності в особливих умовах в епоху Київської Русі.....	34
2.1.2. Зародження ідей психології діяльності в особливих умовах в епоху українського козацтва	38
2.2. Період розвитку психології діяльності в особливих умовах, як прикладного напрямку науки про людину на етапі розквіту в Російській імперії промисловості, транспорту та військової справи (середина XVIII століття - рубіж XIX – XX століть).....	50
2.2.1. Ідеї психології діяльності в особливих умовах під час зародження та розвитку технічного прогресу в Російській імперії	50
2.2.2. Психологія діяльності в особливих умовах у роки Першої світової війни	56

2.3. Науковий період розвитку психології діяльності в особливих умовах, як галузі радянської психологічної науки	64
2.3.1. Розширення проблемного поля психології діяльності в особливих умовах на етапі розбудови нового державного устрою (початок 20-х – кінець 30-х рр. ХХ століття)	64
2.3.2. Розвиток психології діяльності в особливих умовах під час Другої світової війни (1939 – 1945 рр.)	70
2.3.3. Розвиток психології діяльності в особливих умовах в період «хрущовської відлиги», «брежньєвського застою» та «горбачовської перебудови»	84
Висновки за розділом	93
РОЗДІЛ ІІІ. НАУКОВИЙ ПЕРІОД РОЗВИТКУ ПСИХОЛОГІЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСОБЛИВИХ УМОВАХ, ЯК ГАЛУЗІ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ НАУКИ (1991 – 2021 рр.)	1022
3.1. Аналіз проблематики вітчизняних дисертаційних досліджень зі спеціальності 19.00.09 – «Психологія діяльності в особливих умовах»....	104
3.2. Гендерна складова вітчизняної спеціальності 19.00.09 – «Психологія діяльності в особливих умовах»	117
3.3. Теоретико-методологічна база досліджень, проведених вітчизняними науковцями в межах спеціальності 19.00.09 – «Психологія діяльності в особливих умовах»	1311
3.4. Характеристика методів, що використовувалися вітчизняними науковцями в ході проведення досліджень за спеціальністю 19.00.09 – «Психологія діяльності в особливих умовах».....	1511
3.5. Основні варіанти подальшого розвитку вітчизняної психології діяльності в особливих умовах	1622
Висновки за розділом	1677
ВИСНОВКИ	1711
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	178
ДОДАТКИ	204

Додаток А. Паспорт спеціальності 19.00.09 – «Психологія діяльності в особливих умовах».....	205
Додаток Б. Загальна проблемна область спеціальності 19.00.09 – «Психологія діяльності в особливих умовах» в педагогічній військовій та медичній науці.....	208
Додаток В. Україна в Другій світовій війні.....	211
Додаток Г. Михайло Іванович Д'яченко.....	212
Додаток Д. Докторські дисертації з проблем військової психології, захищені в навчальних закладах та наукових установах та затверджені ВАК СРСР (1952-1991 рр.)	214
Додаток Є. Леонід Федорович Железняк.....	216
Додаток Ж. Петро Антонович Корчемний.....	217
Додаток К. Володимир Олександрович Пономаренко.....	218
Додаток Л. Сергій Іванович С'єдін.....	220
Додаток М. Георгій Володимирович Ложкін.....	221
Додаток Н. Перелік дисертаційних досліджень, захищених в Україні за спеціальністю 19.00.09 – «Психологія діяльності в особливих умовах» (1999-2021 рр.).....	222
Додаток О. Аналіз проблематики наукових досліджень за спеціальністю 19.00.09 – «Психологія діяльності в особливих умовах», проведених серед професійних контингентів сектору безпеки та оборони України.....	250
Додаток П. Аналіз проблематики наукових досліджень за спеціальністю 19.00.09 – «Психологія діяльності в особливих умовах», проведених серед професій екстремального профілю діяльності (окрім професій, що входять до складу сектору безпеки і оборони України) та цивільного населення, постраждалого внаслідок надзвичайної ситуації природного, техногенного, соціального та/або воєнного характеру.....	262
Додаток Р. Частота досліджень основних проблем у кваліфікаційних	

наукових працях за спеціальністю 19.00.09 – «Психологія діяльності в особливих умовах» у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання.....	270
Додаток С. Заклади вищої освіти, де проходили дослідження за спеціальністю 19.00.09 – «Психологія діяльності в особливих умовах» (1999-2021 рр).....	272
Додаток Т. Гендерний розподіл науковців, які захистили дисертаційні дослідження за спеціальністю 19.00.09 - «Психологія діяльності в особливих умовах» в Україні (1999-2021 рр.).....	275
Додаток Ф. Вони були першими (вітчизняні доктори наук за спеціальністю 19.00.09 – «Психологія діяльності в особливих умовах».....	276
Потапчук Євген Михайлович.....	276
Охременко Ольга Романівна.....	278
Матеюк Олег Анатолійович.....	280
Лефтеров Василь Олександрович.....	281
Шимко Віталій Артурович.....	284
Приходько Ігор Іванович.....	284
Алещенко Віктор Іванович.....	287
Оніщенко Наталія Вікторівна.....	287
Потапчук Наталія Дмитрівна.....	290
Сірко Роксолана Іванівна.....	292
Широбоков Юрій Миколайович.....	293
Миронець Сергій Миколайович.....	296
Додаток Х. Ключові слова в роботах дисертантів-чоловіків та дисертанток-жінок за спеціальністю 19.00.09 – «Психологія діяльності в особливих умовах» (1991-2021 рр.).....	302
Додаток Ц. Частота використання психодіагностичних методик у ході проведення дисертаційних досліджень за спеціальністю 19.00.09 – «Психологія діяльності в особливих умовах».....	306

ПЕРЕДМОВА

«Народ, що не знає своєї історії, є народ сліпців»

Олександр Довженко

Однією із основних характеристик будь-якої системи наукового пізнання є аналіз процесу його еволюції. У зв'язку з цим, відображення особливостей розвитку психологічних досліджень діяльності в особливих умовах є найважливішою частиною рефлексії спеціальності 19.00.09 і, як наслідок, спробою оцінити спрямованість, структуру та динаміку зростання здобутих у цій галузі знань. Зазначена значимість подібних емпіричних і аналітичних досліджень доповнюється практичною спрямованістю, що виражається у можливості побачити основні тенденції та етапи, а також «білі плями» на шляху наукових досліджень в межах спеціальності 19.00.09 – «Психологія діяльності в особливих умовах».

Монографія допоможе молодим науковцям зорієнтуватися в проблемному полі, що існує на сьогодні в межах вивчення психологічних особливостей особистості в екстремальних та загрозових ситуаціях. Стане гарним помічником при виборі напрямку та тематики наукових досліджень.

РОЗДІЛ І

ЗАГАЛЬНІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ НАУКОВИХ ПРАЦЬ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 19.00.09 – «ПСИХОЛОГІЯ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСОБЛИВИХ УМОВАХ»: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Історія розвитку наукового знання переконливо свідчить про те, що розуміти сучасну наукову думку можливо лише за умов гарного знання її минулого. «Лише таким шляхом можлива вірна та повна оцінка того, що добувається сучасною наукою, що виставляється нею як важливе, справжнє, необхідне» [1]. Створюючи новий зміст вітчизняної психологічної науки, розсуваючи для неї горизонти майбутнього, слід пам'ятати про те, що «... зміна наукових концепцій відбувається не простим зняттям, відміною того чи іншого погляду або ствердженням інших, а шляхом вироблення поглядів більш загальних, таких, що точніше і повніше відображають багатство реального світу...» та «...чим вище спадкоємність, тим швидше хід розвитку конкретної галузі науки...» [2].

Історики психології одностайно підкреслюють, що історія науки – це її пам'ять. Б.М. Теплов ще у далекому 1985 році писав: «...всяке серйозне наукове дослідження починається, зазвичай, з історії питання» [3].

Для сучасного розвитку психології діяльності в особливих умовах як ніколи повчальною та важливою у науково-теоретичному та практичному значеннях є її історія. Враховуючи досвід історичного розвитку вітчизняної спеціальності 19.00.09, можливо більш конкретно оцінювати сучасний стан та прогнозувати шляхи підвищення істинності та значущості психологічних досліджень для сектора безпеки та оборони України.

Становлення та розвиток наукових досліджень у суспільстві може розглядатися як свідчення адекватного стану науки в певний період її розвитку. Найбільш репрезентативними з усіх видів наукових розробок є кваліфікаційні наукові праці, в яких не тільки простежується кваліфікація дослідника, але й розробляються якісні аспекти розвитку наукових напрямів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вернадский В.И. Избранные труды по истории науки. М. 1981. С.15.
2. Добров Г.М. Наука о науке. Введение в общее наукознание. Київ. 1966. С.53-54.
3. Теплов Б.М. Избранные труды. М.1985.Т.2 С.192.
4. Миронин С. Два способа развития науки и история диссертационного дела /Режим доступа : <http://www.biometrika.tomsk.ru/naukoved/mironin.htm>
5. Ключевский В.О. Курс русской истории / [соч.] В. Ключевского. - 3-е изд. - М., 1908-1916. – в 3 т.
6. Кричевский Г.Г. Ученые степени в университетах дореволюционной России // История СССР. № 2. М. 1985. С. 141-153.
7. Історія університету / Режим доступу : <https://karazin.ua/universitet/istoriia-universitetu/>
8. Поборы за науку. Защита диссертаций превращается в финансовый марафон /Режим доступа : <https://korrespondent.net/tech/science/3565655-pobory-za-nauku-zaschyta-dyssertatsyi-prevraschaetsia-v-fynansovyi-marafon>
9. Декрет Совета народных комиссаров «О некоторых изменениях в составе и устройстве государственных ученых и высших учебных заведений» // Декреты Советской власти / [сост. Г.Д. Обичкин]. М. 1964. Т. 3. С. 381–382.
10. Ідрісов Д.І. Вища атестаційна комісія як державний орган з присудження наукових ступенів / Д.І. Ідрісов // Наукові записки НаУКМА. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. 2012. Т. 136. С. 32-36. [Електронний ресурс]. /Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaUKMApp_2012_136_8.
11. Постановление СНК СССР от 13 января 1934 г. «Об ученых степенях и званиях» // Собрание узаконений и распоряжений рабоче-крестьянского правительства. 1934. № 3. С. 57–58.

12. Постановление Центрального Исполнительного Комитета СССР «Об образовании Всесоюзного комитета по высшей школе при СНК Союза ССР» // Бюллетень Всесоюзного Комитета по делам высшей школы при СНК СССР. 1936. № 1. С. 2.

13. Постановление СНК СССР от 20 марта 1937 г. «Об ученых степенях и званиях» // Высшая школа. Основные постановления, приказы и инструкции : [сост. М. И. Мовшович]. М. 1948. С. 326–327.

14. Положение о Высшей аттестационной комиссии по присуждению ученых степеней и званий при Комитете по делам высшей школы при СНК СССР // Высшая школа. Основные постановления, приказы и инструкции : [сост. М. И. Мовшович]. М. 1948. С. 419-420.

15. Указ Президиума Верховного Совета СССР «О преобразовании Комитета по делам высшей школы в союзно-республиканское Министерство высшего образования // Высшая школа. Основные постановления, приказы и инструкции : [сост. М. И. Мовшович]. М. 1948. С. 20.

16. Положение о Высшей аттестационной комиссии при Совете министров СССР // Высшая школа. Основные постановления, приказы и инструкции / [сост. Г. И. Войленко и др]. М. 1957. С. 326–327.

17. Постановление ЦК КПСС и Совета Министров СССР «О мерах по дальнейшему совершенствованию аттестации научных и научно-педагогических кадров» // Бюллетень Высшей аттестационной комиссии при Совете министров СССР. 1976. № 1. С. 51.

18. Положение о Высшей аттестационной комиссии при Совете министров СССР // Бюллетень Высшей аттестационной комиссии при Совете министров СССР. 1976. № 1. С.5–9.

19. Положение о порядке присуждения ученых степеней и ученых званий // Бюллетень Высшей аттестационной комиссии при Совете министров СССР. 1976. № 2. С. 2–17.

20. Положение о порядке присуждения ученых степеней и ученых званий // Бюллетень Высшей аттестационной комиссии при Совете министров СССР. 1990. № 3. С. 2.

21. Положення про Вищу атестаційну комісію України. Затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 25.05.1992 [Електронний ресурс]. /Режим доступу : [http:// zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=265-92-%EF](http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=265-92-%EF).

22. Про затвердження переліку спеціальностей наукових працівників. Наказ ВАК України № 86 від 13.03.1997 р. [Електронний ресурс]. /Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0133-97#Text>

23. Порядок присудження наукових ступенів і вчених звань. Затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 28.06.1997 [Електронний ресурс]. /Режим доступу : [http:// zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=644-97-%EF](http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=644-97-%EF).

24. Про затвердження Переліку спеціальностей, за якими проводиться захист дисертацій на здобуття наукових ступенів кандидата наук і доктора наук, присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань. Наказ ВАК України № 288 від 10.06 1999 р. [Електронний ресурс]. /Режим доступу http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/REG3718.html

25. Положення про Вищу атестаційну комісію України. Затверджено Указом Президента від 25.02.1999 [Електронний ресурс]. /Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=216%2F99>.

26. Паспорти спеціальностей – Психологічні науки. [Електронний ресурс]. /Режим доступу : https://www.studmed.ru/pasporti-specalnostey-psihologchn-nauki_b6b2535a816.html

27. Указ Президента України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 09.12.2010 [Електронний ресурс]. /Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1085%2F2010>.

28. Порядок присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника. Затверджене Постановою Кабінету

Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 [Електронний ресурс].
/Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/567-2013-%D0%BF#Text>

29. Перелік галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти. Затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року № 266 [Електронний ресурс].
/Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF#Text>

30. Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах). Затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 [Електронний ресурс]. /Режим доступу :
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-%D0%BF#Text>

31. Проведення експерименту з присудження «ступеня доктора філософії». Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 167 [Електронний ресурс]. /Режим доступу :
<https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-mentu-z-prisudzhennya-stupenya-doktora-filosofiyi>

32. Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 27 липня 2016 р. № 567 і від 6 березня 2019 р. № 167. Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2020 р. № 979 [Електронний ресурс]. /Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/979-2020-%D0%BF#Text>

33. Бандурка О.М., Венедиктов В.С., Тімченко О.В., Христенко В.Є. Екстремальна юридична психологія в діяльності персоналу органів внутрішніх справ України. Харків. 2005. 319 с.

34. Екстремальна психологія: Підручник /За заг. ред. проф. О.В. Тімченка. К., 2007. 502 с.

35. Кризова психологія: Навчальний посібник /За заг. ред. проф. О.В. Тімченка. Харків. 2010. 383 с.

36. Психологія праці у звичайних та екстремальних умовах : навч. посібник /М.С. Корольчук, В.М. Корольчук, С.М. Миронець та ін.. К., 2015. 652 с.

37. Климов Е.А.. Школа... а что дальше? Старшекласснику о выборе профессии. Л., 1971. 190 с.

38. Яковенко С.І. Теорія і практика психологічної допомоги потерпілим від катастроф (на прикладі постчорнобильської ситуації): Дисс... д. психол. н.: 19.00.01 / Яковенко Сергій Іванович. Київ: Інститут психології ім.. Г.С. Костюка НАПН України. 1998. 34 с.

39. Тімченко О.В. Професійний стрес працівників органів внутрішніх справ України (концептуалізація, прогнозування, діагностика та корекція): Автореферат дисс... д. психол. н.: 19.00.06 / Тімченко Олександр Володимирович. Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ. 2003. 35 с.

40. Стасюк В.В. Система соціально-психологічного забезпечення функціонування аеромобільних військових підрозділів в умовах збройних конфліктів: Дисс... д. психол. н.: 19.00.05 / Стасюк Василь Васильович. Київ: Інститут психології ім.. Г.С. Костюка НАПН України. 2005. 34 с.

41. Осьодло В.І. Психологічні засади становлення суб'єкта військово-професійної діяльності: Дисс... д. психол. н.: 19.00.01 / Осьодло Василь Ілліч. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. 2013. 40 с.

42. Колесніченко О.С. Психологія бойової травматизації військовослужбовців Національної гвардії України: Дисс... д. психол. н.: 19.00.06 / Колесніченко Олександр Сергійович. Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ. 2019. 44 с.

43. Блінов О.А. Психологія бойового стресу: Автореферат дисс... д. психол. н.: 19.00.04 / Блінов Олег Анатолійович. Київ: Інститут психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. 2020. 43 с.

44. Логачов М.Г. Психологічна підготовка особового складу спеціальних підрозділів ОВС до дій в екстремальних ситуаціях: Автореферат дисс... канд.

психол. н.: 19.00.06 / Логачов Микола Григорович. Харків: Університет внутрішніх справ. 2001. 16 с.

45. Лефтеров В.О. Психологічні причини загибелі та поранень працівників органів внутрішніх справ: Дисс... канд. психол. наук: 19.00.06 / Лефтеров Василь Олександрович. Харків: Національний ун-т внутрішніх справ. 2001. 206 с.

46. Слюсар І.М. Посттравматичний стресовий розлад у працівників дорожньо-патрульної служби Державтоінспекції: профілактика, психологічна діагностика та корекція: Автореферат дисс... канд. психол. н.: 19.00.06 / Слюсар Інна Миколаївна. Київ: Національна академія внутрішніх справ. 2005. 18 с.

47. Рибик Л.А. Теоретико-прикладні засади надання психологічної допомоги дружинам загиблих правоохоронців, загиблих при виконанні службових обов'язків: Автореферат дисс... канд. психол. н.: 19.00.06 / Рибик Лариса Анатоліївна. Київ: Національна академія внутрішніх справ. 2019. 19 с.

48. Бандурка А.М., Бочарова С.П., Землянская Е.В. Юридическая психология: Учебник. Харьков, 2002. 596 с.

49. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания. СПб., 2001. 288 с.

50. Котляр М.Ф. Воєнне мистецтво Давньої Русі / М.Ф. Котляр. К., 2005. 414 с.

51. Котляр М.Ф. Нариси воєнного мистецтва Давньої Русі / М.Ф. Котляр. К., 2010. 280 с.

52. Котляр М.Ф. Полководці Давньої Русі / М.Ф. Котляр. К., 1996. 151 с.

53. Полонський І. Шлях воїна Київської Русі /Режим доступу : <https://ischool.org.ua/index.php/ukr/shljah-voina-kiiivskoi-rusi>

54. Ширококов Ю.М. Теоретичні та прикладні аспекти психології військового полону. : монографія. Харків. 2020. 476 с.

55. «Повчанні дітям» Володимира Мономаха /Режим доступу : <https://sites.google.com/site/pivovarsvitlanavasiliivna/istoria-ukraieni/litopisi-pro-ukraieniu/povcanna-volodimira-monomaha>

56. Довженок В.Й. Військова справа в Київській Русі. Науково-популярний нарис / В.Й. Довженок. К., 1950. 86 с.

57. Толочко П. П. Київська Русь / П. П. Толочко. К., 1998. 352 с.

58. «Опис України» французького військового інженера і відомого картографа Г. Левассера де Боплана /Режим доступу : <http://izbornyk.org.ua/boplan/bop01.htm>

59. Від дружинників Київської Русі та козаків до кіборгів /Режим доступу : <http://argumentua.com/stati/v-d-druzhinnik-v-ki-vsco-rus-do-kozak-v-do-k-borg-v>

60. Співець козацької вольниці Чайковський Андрій Якович /Режим доступу : https://ru.osvita.ua/vnz/reports/ukr_lit/17060/

61. П. Кралюк. Князі Вишневецькі в літературі польській та українській або Хто був прототипом героя «народної» пісні «Гей, соколи...» /Режим доступу : <http://incognita.day.kyiv.ua/knyazi-vishneveczki-v-literaturi-polskij-ta-ukrayinskij.html>

62. Історія інформаційно-психологічного протиборства : підручник / [Я.М. Жарков, Л.Ф. Компанцева, В.В. Остроухов В.М. Петрик, М.М. Присяжнюк, Є.Д. Скулиш] ; за заг. ред. д.ю.н., проф., засл. юриста України Є.Д. Скулиша. К., 2012. 212 с.

63. Інформаційно-психологічне протиборство за часів українського козацтва /Режим доступу : https://pidru4niki.com/1151051336977/politologiya/informatsiyno-psihologichne_protiborstvo_chasiv_ukrayinskogo_kozatstva

64. Хоткевич Г.М. Два гетьмани. К., 1991. 105 с.

65. «Опис України» французького військового інженера і відомого картографа Г. Левассера де Боплана /Режим доступу : <http://izbornyk.org.ua/boplan/bop01.htm>

66. Сірополко С. Школотзнавство [Електронна копія] : конспект лекцій, читаних в Укр. пед. ін-ті ім. М. Драгоманова у Празі в 1925/6 шк. р. / проф. С. Сірополко. Прага : Сіяч. 1926 (Київ: НБУ ім. Ярослава Мудрого, 2019).

67. Островський О. Іван Богун, полковник вінницький. К., 2009. 312 с.

68. Козацька доба: особливості народної фізичної культури українського народу /Режим доступу : <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/dpju/24111/>

69. Яворницький Д.И. История запорожских казаков / Яворницький Дмитрій Іванович. К., 1990. Т. 2. 660 с.

70. Л. Зализняк. От Запорожских Вольностей до Новороссии / Леонид Зализняк /Режим доступу : <http://argumentua.com/stati/ot-zaporozhskikh-volnostei-v-novorossii>

71. Соловьев С.М. Сочинения: В 18 кн. М.: Голос; Колокол-Пресс. 1993-1998. Кн.1: История России с древнейших времен. Т.1-2. М., 1993. С.340.

72. Яворницький Д.И. История запорожских казаков / Яворницький Дмитрій Іванович. К., 1990. Т. 2. 660 с.

73. А.А. Скальковский. История Новой Сечи, или последнего Коша Запорожского: Составленная из подлинных документов Запорожского сечевого архива А. Скальковским. («Исторія Новой Сѣчи или послѣдняго Коша Запорожскаго») /Аполлон Александрович Скальковский. Т. I – III. 1840 (сучасне перевидання – 1994).Т. III. С. 173 - 196).

74. Словари и энциклопедии на Академике. Головатый Павел Андреевич /Режим доступа : <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/1466691>] та писар І. Глоба [Глоба Иван Яковлевич. Википедия /Режим доступа : https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%BB%D0%BE%D0%B1%D0%B0,%D0%98%D0%B2%D0%B0%D0%BD_%D0%AF%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D1%87

75. Климов Е.А., Носкова О.Г. История психологии труда в России : учеб. пособие. М., 1992. 221 с.

76. Барабанщиков А.В., Феденко Н.Ф. История военной психологии. М., 1983. 155 с.

77. Марцинковская Т.Д. История детской психологии : учебник для студ. пед. вузов. М., 1998. 272 с.

78. Носкова О.Г. Развитие психологических знаний о труде и трудящемся в России конца XIX – начала XX века /Носкова Ольга Геннадиевна. Дис...

канд. психол. наук : 19.00.03. – психология труда, инженерная психология. М., 1986. 260 с.

79. Эрисман Ф.Ф. Избранные произведения : в 2 т. Т. 2. М., 1959. 315 с.

80. Носкова О.Г. Железнодорожная психология И.И. Рихтера /Вестник Московского университета. Серия 14: Психология. № 1. 1985. С.55-65.

81. К истории отечественной авиационной психологии. Документы и материалы / отв. ред. К. К. Платонов. М., 1981. С. 23-24.

82. Михайловский Н. К. Герои и толпа : избр. тр. по социологии : в 2 т. / отв. ред. В.В. Козловский. СПб., 1998. Т. 1. 362 с.; Т. 2. 406 с.

83. Тимченко А.В. Военная психология, психотерапия и психиатрия в царской России конца XIX - начала XX столетия. Харьков. 1995. 118 с.

84. Southard E.E. Shell-shock and other neuropsychiatric problems presented in five hundred and eighty-nine case histories from the War literature, 1914. – Boston, W.M. Leonard. - 1919. - p. 1071. [Электронный ресурс] // Columbia University Libraries. – URL : <https://archive.org/details/shellshockothern00sout>

85. Фридендер К. Несколько аспектов shellshock'а в России 1914-1916 // Россия и Первая мировая война : материалы международного научного коллоквиума. СПб., 1999. С. 315.

86. Боришпольский В.С. Травматические неврозы и их объективные признаки // Доклады, приложенные к трудам временного медицинского общества на Дальнем Востоке в г. Харбине. Харбин, 1904.

87. Шумков Г.Е. Неврозы войны // Журнал невропатологии и психиатрии имени С.С. Корсакова. 1907. Кн. 6. С. 1180-1199.

88. Фельцман О.Б. К вопросу о психозах военного времени // Журнал невропатологии и психиатрии имени С.С. Корсакова. 1914. Кн. 4. С. 536-552.

89. Суханов С. А. Психоневрозы военного времени // Русский врач. 1915. № 19. С. 437-442.

90. Хорошко В.К. О душевных расстройствах вследствие физического и психического потрясения на войне // Психиатрическая газета. 1916. № 1. С. 1-10.

91. Баженов Н.Н. О значении стихийных бедствий в этиологии некоторых нервных и психических заболеваний // Журнал невропатологии и психиатрии им. С.С. Корсакова. 1914. Кн. 1-2. С. 1-14.

92. Каннабих Ю.В. История психиатрии. Л., 1928. 520 с.

93. Бехтерев В. М. Роль внушения в общественной жизни // Гипноз, внушение, телепатия / сост., авт. вступ. статьи и примеч. Г.Х. Шингаров. М., 1994. С. 98-170.

94. Резанов А. Паника. (Психологический этюд) // Военный сборник. 1910. № 7.

95. Измestьев П. И. Очерки по военной психологии. (Некоторые основы тактики и военного воспитания). Пг., 1923. 115 с.

96. Корольчук М.С. Психологія діяльності. К., 2004. 310 с.

97. Професійний відбір у вітчизняній науці і практиці комплектування Збройних Сил //Режим доступу : https://stud.com.ua/106378/psihologiya/profesiyniy_vidbir_vitchiznyaniy_nautsi_p_raktitsi_komplektuvannya_zbroynih

98. Якимович Б. Збройні сили України. Нарис історії. Львів. 1996. 360 с.

99. Крип'якевич І., Гнатевич Б., Стефанів та ін. Історія українського війська (від княжих часів до 20-х років ХХ століття) / Упоряд. Б.З. Якимович. 4-те вид. Львів. 1992. 688 с.

100. Основні історичні періоди військового мистецтва українського народу, їх значення для розбудови сучасних Збройних сил України /Режим доступу : <https://subject.com.ua/textbook/protection/10klas/4.html>

101. Мобилизация интеллекта: Первая мировая война и международное научное сообщество / Интеллигенция в истории: Образованный человек в социальных представлениях и действительности. / Режим доступу : [URL:http://august-1914.over.ru/dmitriev.pdf](http://august-1914.over.ru/dmitriev.pdf)

102. Русская публицистика и периодика эпохи Первой мировой войны: политика и поэтика. Исследования и материалы. / Режим доступу : [URL:http://ruslitwwi.ru/files/attachment/2254.pdf](http://ruslitwwi.ru/files/attachment/2254.pdf)

103. Москвитина О.А. Первая мировая война и проблемы российского общества / Режим доступа : <https://xn----ftbdbb7agkaebfddpxbq1irc3a7e.xn--p1ai/library/collected-articles/pervaya-mirovaya-vojna-i-problemy-rossijskogo-obshchestva?start=15>

104. Теплов Б.М. Ум полководца [Электронный ресурс] // Режим доступа : https://psyjournals.ru/vestnik_psyobr/2012/n4/Mind_of_the_commander.shtml

105. Нервнобольные воины: Извлечение из первого годового отчета Амбулатории нервных. болезней для лазаретов Петроградской стороны / Сост. персоналом Амбулатории: О. Болтиной, Н. Владычанской, С. Гирман [и др.]; Под ред. Г. Трошина. Пг., 1915. 32 с.

106. Военный сборник. 1913. № 11. С. 100.

107. Современное состояние и тенденции развития эргономики : по зарубежным материалам : обзор / авт.-сост. В.М. Мунипов. М., 1978. 72 с.

108. Психология трудовой деятельности / Г.В. Ложкин, Н.Ю. Волянюк // Учебное пособие. Хмельницкий, 2012. 320 с.

109. История российской психологии в лицах / Режим доступа : <http://hist-psy.ru/oppressedpsychologists.php>

110. Корсун С.І. Професійно-психологічний відбір. Історія та сучасність / Режим доступу : http://www.rusnauka.com/25_SSN_2009/Psihologia/51624.doc.htm

111. История отечественной психологии труда / Режим доступа : <https://studfile.net/preview/9700221/page:3/>

112. Брусиловский Л.Я., Бруханский Н.П., Сегалов Т.Е. Землетрясения в Крыму и нервнопсихический травматизм М. 1928. 106 с.

113. Директивы ВКП(б) и постановления Советского правительства о народном образовании : сб. документов за 1917-1947 гг. Вып. 1. М.; Л., 1947. С. 190-193.

114. Україна в Другій світовій війні. К., 2015. 28 с.

115. Осьодло В. І. Друга світова війна у психологічному вимірі / Ukrainian psychological journal № 1. 2016. С. 87-103.

116. Лурия А. Р. Этапы пройденного пути. Научная биография. М. 1982. С. 129.

117. Тімченко О.В. Харківська наукова школа екстремальної юридичної психології: історія становлення та перспективи розвитку / О.В. Тімченко // Вісник Національного університету внутрішніх справ. 2004. Вип. 28. С. 462-466.

118. Погорельська Н.І. Особливості розвитку радянської психології на початку СРСР / Габітус. 2020. Вип. 15. С. 77-81.

119. Рыбников Н.А. Тематика советской психологии в условиях Великой Отечественной войны / Н. А. Рыбников // Советская педагогика. М., 1944, № 1. С. 28-34.

120. Леонтьев А. Н. К вопросу о генезисе чувствительности / А. Н. Леонтьев // Психология : Сборник, посвященный 60-летию со дня рождения и 35-летию научной деятельности Д. Н. Узнадзе. Тбилиси, 1944. С. 215-230.

121. Леонтьев А. Н. Восстановление движений: Исследование восстановления функций руки после ранения / А. Н. Леонтьев, А. В. Запорожец. М., 1945. 231 с.

122. Лурия А. Р. Восстановление функций мозга после военной травмы / А. Р. Лурия. М., 1948. 235 с.

123. Лурия А. Р. Советские психологи в годы Великой Отечественной войны / А. Р. Лурия / Журнал невропатологии и психиатрии им. С. С. Корсакова. М. 1975. № 5. С. 757-759.

124. Військова психологія у вимірах війни і миру: проблеми, досвід, перспективи: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. Наукове видання. К., 2016. 126 с.

125. Лурия А.Р. Вклад Б.М. Теплова в конкретную психологию / А.Р. Лурия // Психология и психофизиология индивидуальных различий. М. 1977. С. 64-71.

126. Теплов Б.М. Ум полководца / Б.М. Теплов // Избранные труды. В 2-х т. М. 1985. Т. 1. С. 223-305.

127. Кольцова В.А. Деятельность психологов в годы Великой Отечественной войны / В.А. Кольцова, Ю.Н. Олейник // Психологический журнал. М. 1990. Т. 11. № 3. С. 16-25.
128. Феофанов М. П. Воспитание смелости и мужества / М. П. Феофанов // Советская педагогика. М. 1941. № 10. С. 60.
129. Платонов К. К. О системе психологии. М. 1972. 216 с.
130. Физиологическое учение И.П. Павлова в психиатрии и невропатологии. М. 1952. 476 с.
131. Дегтяренко Т. Психофізіологія індивідуальних відмінностей. Історичні концепції / Т. Дегтяренко, Н. Орлик, О. Костюк // Наука і освіта. 2020. № 3. С. 64-73.
132. Історія виникнення психології індивідуальних відмінностей / Режим доступу : http://um.co.ua/8/8-17/8-173426.html#google_vignette
133. Теорія поетапного формування умствених дійствий. Петр Яковлевич Гальперин (1902-1988) / Режим доступу : <https://psyfactor.org/hist/galperin-2.htm>
134. Концепція системного підходу Б.Ф. Ломова / Режим доступу : <http://studentam.net.ua/content/view/10778/86/>
135. Рибалка В.В. Методологічні проблеми наукової психології: посібник. К., 2017. 160 с.
136. Инструкция по организации и проведению психологического отбора курсантов летных училищ ВВС / Б.Л. Покровский и др. М. 1971. 131 с.
137. Дьяченко М.И., Кандыбович Л.А. и др. Психологические проблемы готовности к деятельности. Минск. 1976. 176 с.
138. На межі можливостей розуму. Психіка та космос / Режим доступу : <https://universemagazine.com/na-mezhi-mozhlyvostej-rozumu-psyhika-ta-kosmos/>
139. Горбов Ф.Д. Психологический стресс космического полета // Эргономика. М. 1971. Вып. 2. С. 155–167.
140. Випробовування космонавтів [Електронний каталог науково-технічної бібліотеки Національного аерокосмічного університету ім. М.Є. Жуковського

«ХАІ»] / Режим доступу : <http://library.khai.edu/ua/virtual-dop/viprobovuvannya-kosmonavtyav>

141. Горбов Ф.Д., Новиков М.А. Вопросы интегративной оценки групповой деятельности // Тезисы докладов II съезда Общества психологов. М. 1963. Вып. 3. С. 49-50.

142. Ломов Б.Ф., Прохоров А.И. К вопросу о контроле за состоянием человека-оператора // Вопросы бионики. М. 1967. С. 249-255.

143. Завалова Н.Д., Пономаренко В.А. Принцип активного оператора в инженерной психологии // Инженерная психология. Теория, методология и практическое применение. М. 1977. С. 119-134.

144. Зараковский Г.М. Психофизиологический анализ трудовой деятельности. М. 1966. 113 с.

145. Психологические аспекты руководства полетами. М. 1987. 81 с.

146. Горбов Ф.Д., Лебедев В.И. Психологические аспекты труда операторов. М. 1975. 206 с.

147. Горбов Ф.Д., Чайнова Л.Д. О «трудных» состояниях, возникающих в задачах сложного различения при лимитированной деятельности // Вопросы психологии. 1960. № 6. С. 123-130.

148. Горбов Ф.Д. Пароксизмы при непрерывной деятельности : Автореф. дис... д. мед. наук. М. 1963. 62 с.

149. Гримак Л.П., Пономаренко В.А. Психические состояния летчиков и формы их проявления в полете // Военно-медицинский журнал. 1971. № 5. С. 72-76.

150. Марищук В.Л., Платонов К.К., Плетницкий Е.А. Напряженность в полете. М. 1969. 118 с.

151. Гримак Л.П., Пономаренко В.А. В сложной ситуации // Авиация и космонавтика. 1969. № 1. С. 19-20.

152. Нерсесян Л.С., Пушкин В.Н. Психологическая структура готовности оператора к экстренному действию // Вопросы психологии. 1969. № 5. С. 60-68.

153. Ганюшкин А.Д. Состояние психологической готовности к деятельности в экстремальных условиях : Автореф. дис... канд. психол. н.: 19.00.07. Л. 1972. 22 с.

154. Завалова Н.Д., Пономаренко В.А. Принцип активного оператора в инженерной психологии // Инженерная психология. Теория, методология и практическое применение. М. 1977. С. 119-134.

155. Бодров В.А. Проблемы профессионального психологического отбора // Психологический журнал. 1985. № 2. С. 85-94.

156. Бодров В.А. и др. Психологический отбор летчиков и космонавтов. Проблемы космической биологии / В.А. Бодров, В.Б. Малкин, Б.Л. Покровский, Д.И. Шпаченко. М. 1984. Т. 48. 264 с.

157. Покровский Б.Л. Психологический отбор курсантов в летные училища // Военно-медицинский журнал. 1962. № 10. С. 54-56.

158. Дьяченко М.И. Психологический анализ боевой деятельности советских воинов. М. 1974. 106 с.

159. Дьяченко М.И., Кандыбович Л.А. и др. Психологические проблемы готовности к деятельности. Минск. 1976. 176 с.

160. Лейбович Х.И. Психология управления войсками // Вестник противовоздушной обороны. 1968. № 6. С. 17-21.

161. Введение в военно-морскую психологию /А.М. Столяренко, Г.А. Броневицкий, Ю.П. Зуев, В.Я. Коркин. Изд-во ПУ Краснознаменного Северного флота. 1970. 305 с.

162. Платонов К.К. О системе психологии. М. 1972. 216 с.

163. Галактионов А.И., Вавилов В.А. Анализ и организация операторской деятельности // Психологический журнал. 1992. № 3. С. 14-24.

164. Горбов Ф.Д., Лебедев В.И. Психологические аспекты труда операторов. М. 1975. 206 с.

165. Зараковский Г.М., Медведев В.И. Психолого-физиологическое содержание деятельности операторов // Инженерная психология: теория, методология, практическое применение. М. 1977. С. 101-118.

166. Зараковский Г.М., Медведев В.И., Мунипов В.М. Принципы эргономического описания деятельности оператора // Эргономика. Принципы и рекомендации. М. 1971. Вып. 2. С. 5-32.

167. Медведев В.И. Психологические реакции человека в экстремальных условиях // Адаптация человека к экстремальным условиям среды. М. 1979. С. 625-672.

168. Медведев В.И., Завалова Н.Д., Пономаренко В.А. Психические состояния человека в особых условиях деятельности // Психологический журнал. 1983. № 6. С. 92-105.

169. Забродин Ю.М. Развитие советской психологии и задачи психологической службы // Психологический журнал. 1984. Т. 5. № 6. С. 3-20.

170. Волович В.Г. Человек в экстремальных условиях природной среды. М. 1983. 220 с.

171. Суходольский Г.В., Шмелева И.А. Проектирование групповой деятельности операторов // Практикум по инженерной психологии и психологии труда : учеб. пособие. Л. 1983. С. 191-197.

172. Бодров В.А. Экспериментально-психологическое исследование совмещенной операторской деятельности // Методология инженерной психологии, психологии труда и управления. М. 1981. С. 192- 209.

173. Завалова Н.Д., Пономаренко В.А. Ошибки оператора как следствие слабого учета человеческого фактора при конструировании систем управления // Проблемы инженерной психологии. М. 1968. Вып. 1. С. 172-182.

174. Завалова Н.Д., Пономаренко В.А. О методологических основах изучения ошибочных действий человека, управляющего летательным аппаратом // Деятельность космонавта в полете и повышение ее эффективности. М. 1981. С. 100-116.

175. Котик М.А., Емельянов А.М. Ошибки управления. Талин 1985. 390 с.

176. Котик М.А. Психология безопасности. Талин. 1981. 408 с.

177.Береговой Г.Т. Роль человеческого фактора в космических полетах // Психологические проблемы космических полетов. М. 1982. С. 17-24.

178.Медведев В.И. Устойчивость физиологических и психологических функций человека при действии экстремальных факторов. Л. 1982. 102 с.

179.Замалетдинов И.С., Жданов О.И. Обусловленность деятельности и поведения личности и группы особенностями индивидуальных когнитивных стилей // Психологические проблемы космических полетов. М. 1979. С. 110-115.

180. Замалетдинов И.С., Богдашевский Р.Б. О некоторых перспективах изучения и совершенствования творческой познавательной деятельности личности и группы // Психологический журнал. 1984. Т. 5. № 5. С. 13-25.

181.Бодров В.А., Лукьянова Н.Ф. Личностные особенности пилотов и профессиональная эффективность // Психологический журнал. 1981. № 2. С. 51-65.

182.Кокун О.М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця: монографія. К., 2012. 200 с.

183. Жданов О.И. Возможные подходы к изучению стиля познавательного поведения космонавта в индивидуальном и групповом вариантах деятельности // Психологические проблемы космических полетов. М. 1979. С. 115-119.

184.Богдашевский Р.Б. и др. Экспериментальная модель режима непрерывной деятельности, ее психодиагностические возможности и перспективы использования // Вопросы кибернетики. Психологические состояния и эффективность деятельности. М. 1983. С. 54-70.

185.Бодров В.А. Проблемы утомления летного состава (понятие, причины, признаки, классификация) // Физиология человека. 1988. № 5. С. 835- 843.

186.Медведев В.И. Устойчивость физиологических и психологических функций человека при действии экстремальных факторов. Л. 1982. 102 с.

187. Бодров В.А. Медико-психологические вопросы профессиональной надежности летного состава // Военно-медицинский журнал. 1984. № 4. С. 45-47.
188. Бодров В.А. Проблема профессиональной и функциональной надежности оператора // Психологический журнал. 1989. № 4. С. 142-149.
189. Ломов Б.Ф., Мясников В.И. Медико-психологические аспекты профессиональной надежности космонавта // Психологический журнал. 1988. № 6. С. 65-72.
190. Завалова Н.Д., Ломов Б.Ф., Пономаренко В.А. Образ в системе психической регуляции деятельности. М. 1986. 174 с.
191. Дикая Л.Г. Особенности регуляции функционального состояния оператора в процессе адаптации к особым условиям // Психологические проблемы деятельности в особых условиях. М. 1985. С. 63-90.
192. Дикая Л.Г., Салманина О.М. Изучение психофизиологических механизмов регуляции ФС в особых условиях // Системный подход к психофизической проблеме. М. 1982. С. 135-140.
193. Леонова А.Б., Медведев В.И. Функциональные состояния человека в трудовой деятельности. М. 1981. 112 с.
194. Леонова А.Б. Психологические средства оценки и регуляции функциональных состояний человека : дисс... д. психол. н. : 19.00.03. М. 1988. 489 с.
195. Кузнецов О.Н. и др. Психофизиологические нарушения при экспериментальном лишении сна и ограничении информации / О.Н. Кузнецов, Л.П. Розова, В.П. Ступницкий, Е.В. Труфанова // Космическая биология и авиакосмическая медицина. 1974. № 4. С. 60-66.
196. Кузнецов О.Н., Лебедев В.И. Психология и психопатология одиночества. М. 1972. 336 с.
197. Бодров В.А. Использование тренажеров для диагностики функциональных расстройств и восстановления профессиональной работоспособности // Физиология человека. 1992. № 1. С. 33-41.

198. Леонова А. Б. Психодиагностика функциональных состояний человека. М. 1984. 200 с.
199. Данилова Н.Н. Психофизиологическая диагностика функциональных состояний. М. 1992. 192 с.
200. Шапкин С.А., Дикая Л.Г., Гусев А.Н. Оценка состояния напряженности и утомления по динамике сенсорной чувствительности и спектра ЭЭГ в экстремальных условиях // Психическая напряженность в трудовой деятельности / под ред. Л.Г. Дикой. М. 1990. С. 138-159.
201. Чирков В.И. Методы оценки психического компонента ФС в учебной и трудовой деятельности // Методики исследования и диагностики функционального состояния и работоспособности человека-оператора в экстремальных условиях / под ред. Л.Г. Дикой. М. 1989. С. 16-39.
202. Немчин Г.А. Адаптация человека к экстремальным условиям и нервно-психическое напряжение // Вестник ЛГУ. 1977. № 11. С. 11-18.
203. Зинченко В.П. Психометрика утомления / В.П. Зинченко, А.Б. Леонова, Ю.К. Стрелков. М. 1977. 109 с.
204. Китаев-Смык Л.А. Психология стресса. М. 1983. 367 с.
205. Гуровский Н.Н. и др. Отбор и подготовка космонавтов на космических кораблях «Союз» / Н.Н. Гуровский, А.В. Еремин, Т.Н. Крупина, Р.Б. Богдасhevский // Космические полеты на кораблях «Союз». М. 1976. С. 20-41.
206. Бодров В.А. и др. Психологический отбор летчиков и космонавтов. Проблемы космической биологии / В.А. Бодров, В.Б. Малкин, Б.Л. Покровский, Д.И. Шпаченко. М. 1984. Т. 48. 264 с.
207. Бодров В.А. Проблемы профессионального психологического отбора // Психологический журнал. 1985. № 2. С. 85-94.
208. Звоников В.М., Шпаченко Д.И. К вопросу о методике проведения и оценки некоторых тестов психологического отбора курсантов летных училищ ВВС // Вопросы морально-психологической подготовки летного состава. Ростов-на-Дону. 1976. С. 119-124.

209. Звоников В.М., Шпаченко Д.И., Черных Г.В. Исследование мотивации кандидатов в летные училища // Проблемы оптимизации подготовки и деятельности военных специалистов. Часть 8. М. 1985. С. 43-50.

210. Дьяченко М.И., Кандыбович Л.А., Пономаренко В.А. Готовность к деятельности в напряженных ситуациях. Минск 1986. 271 с.

211. Корчемный П.А. Психология летного обучения. М. 1986. 136 с.

212. Завальнюк В.П., Еремин А.В. Летная подготовка и прогнозирование психофизиологической натренированности космонавтов // Особенности деятельности космонавтов в полете. М. 1976. С. 32-34.

213. Звоников В.М. Использование идеомоторной тренировки на фоне релаксации в процессе летного обучения курсантов // Военно-медицинский журнал. 1979. №12. С. 48-49.

214. Броневицкий Г.А. и др. Война. Океан. Человек. О морально-политической и психологической подготовке советских военных моряков / Г.А. Броневицкий, И.Я. Иванов, Н.Н. Макеев, А.М. Столяренко. М. 1974. 131 с.

215. Броневицкий Г.А. Психологические особенности несения вахты // Морской сборник. 1974. № 8. С. 39-43.

216. Корниенко И.В. О повышении эффективности и качества морально-политической и психологической подготовки курсантов к борьбе за живучесть корабля // Подготовку офицерских кадров на уровень современных требований. Л. 1978. С. 131-140.

217. Броневицкий Г.А. Управление психическим состоянием моряков в походах. М. 1984. 178 с.

218. Бердышев В.В., Новожилов Г.Н. О работоспособности судовых специалистов в период ночных вахт // Военно-медицинский журнал. 1978. № 1. С. 60-62.

219. Броневицкий Г.А. Психологические особенности несения вахты // Морской сборник. 1974. № 8. С. 39-43.

220. Михайловский А., Зуихин Д. Сохранение здоровья и обеспечение работоспособности подводников // Морской сборник. 1976. № 1. С. 63-65.

221. Бушля В.А., Чалый А.Н. Динамическое изучение состояния здоровья моряков в период длительного плавания // Военно-медицинский журнал. 1977. № 7. С. 64-66.

222. Василевский А., Владимиров В. О режиме труда и отдыха в дальнем походе // Морской сборник. 1975. № 8. С. 52-55.

223. Андрусенко А. Профилактика предпосылок к аварийным происшествиям // Морской сборник. 1979. № 5. С. 56-59.

224. Глоточкин А.Д. Общественное мнение, групповые настроения, традиции в воинском коллективе и пути влияния на них. М. 1971. 32 с.

225. Глоточкин А.Д. Советский воинский коллектив и формирование в нем уставных отношений. М. 1972. 48 с.

226. Каширин В.П. Психология самоутверждения личности в военно-морском курсантском коллективе : автореф. дис... канд. психол. н. : 19.00.09. М. 1979. 20 с.

227. Мастаков А.А. К вопросу о социально-психологических особенностях общения в морских экипажах // Психология – производству и воспитанию. Л. 1977. С. 37-46.

228. Решетников М.М. и др. Уфимская катастрофа: особенности состояния, поведения и деятельности людей / М.М. Решетников, Ю.А. Баранов, А.П. Мухин, С.В. Чермянин // Психологический журнал. 1990. № 1. С. 95-101.

229. Александровский Ю.А. и др. Психогении в экстремальных условиях / Ю.А. Александровский, О.С. Лобастов, Л.И. Спивак, Б.П. Щукин. М. 1991. 96 с.

230. Корольчук М.С. Психологія військово-професійної діяльності в екстремальних умовах: Монографія. К., 1997. 250с.

231. Барко В.І. Професійний відбір кадрів до органів внутрішніх справ (психологічний аспект). Монографія. К., 2002. 296 с.

232. Самонов А.П. Влияние экстремальных условий на эффективность действий пожарного подразделения в связи с некоторыми индивидуально-психологическими особенностями пожарных : дисс... канд. психол. н. : 19.00.05. М. 1978. 198 с.

233. Юридика психологія; підручник / Максименко С.Д., Медведєв В.С. Київ. 2018. 448 с.

234. Психологічна служба правоохоронних органів України: [Текст] навч. посіб. / В.С. Медведєв, О.І. Кудерміна, Д.А. Горбунко. Київ. 2022. 188 с.

235. Моляко В.А. Особенности проявления паники в условиях экологического бедствия (на примере Чернобыльской атомной катастрофы) // Психологический журнал. 1992. № 2. С. 66-73.

236. Тімченко О.В. Синдром посттравматичних стресових порушень: концептуалізація, діагностика, корекція та прогнозування: монографія. Харків. 2000. 268 с.

237. Спільна постанова Національної академії наук України та Міністерства України у справах захисту населення від наслідків аварії на Чорнобильській АЕС № 1 від 11.01.96. «Про результати наукових досліджень установ НАН України з чорнобильської тематики та заходи щодо підвищення їх ефективності». Київ. 1996.

238. Чорнобильська аварія, її наслідки та проблеми їх подолання / Матеріали науково-практичної конференції (20-21 квітня 1994 р., Київ). Київ, Інститут ядерних досліджень НАН України. 1994. 116 с. / Режим доступу : <https://www.osti.gov/etdeweb/servlets/purl/161978>

239. Пустовойт М.К., Рудой И.С., Нечипоренко В.В. Коррекция нарушений памяти у личного состава, подвергшегося воздействию неблагоприятных факторов экстремальных ситуаций // Актуальные вопросы совершенствования диагностики и лечения пострадавших в районах массовых бедствий : тез. докл. на всеарм. науч. конф. 24–25 апр. 1991 г. / гл. ред. Э.А. Нечаев. Л., 1991. С. 162-169.

240. Коkun O.M., Агаєв Н.А., Пішко І.О., Лозінська Н.С. Основи психологічних знань про психічні розлади для військового психолога. Методичний посібник. К., 2018. 310 с.

241. Коkun O.M., Мороз В.М., Лозінська Н.С., Пішко І.О. Психологічна профілактика психотравматизації військовослужбовців Збройних Сил України : метод. посіб. К., 2021. 301 с.

242. Панченко О.А., Банчук Н.В. Информационная безопасность личности. К. 2011. 672 с.

243. Оніщенко Н.В. Екстрена психологічна допомога постраждалим в умовах надзвичайної ситуації: теоретичні та прикладні аспекти. Х. 2014. 584 с.

244. Словник української мови: в 11 томах. Том 9, 1978. С. 367.

245. Словник української мови: в 11 томах. Том 10, 1979. С. 88.

246. Словник української мови: в 11 томах. Том 7, 1976. С.168.

247. Категорії як загальні форми відображення буття, його пізнання і перетворення //Режим доступу : <https://studfile.net/preview/5775199/page:48/>

248. Плохих В.В. Антиципаційні функції оперативної пам'яті у діяльності льотчика : автореф. дис... канд. психол. наук : 19.00.09. Харків, 1999. 18 с.

249. Карчевський І. Р. Проблемна міжособистісна взаємодія особового складу військової частини та особливості її діагностики і попередження : автореф. дис. ... канд. псих. наук : 19.00.09. Хмельницький, 2005. 18 с.

250. Лисюк С.Г. Забезпечення психологічної стійкості військовослужбовців до екстремальних ситуацій професійної діяльності : автореф. дис. ... канд. псих. наук : 19.00.09. Хмельницький, 2011. 18 с.

251. Вища освіта в Україні. Матеріал з Вікіпедії. //Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%B8%D1%89%D0%B0_%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0_%D0%B2_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96#:~:text=%D0%A1%D1%82%D0%B0%D0%B1%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%83%20%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%96%D1%8E%20%D0%B1%D1%83%D0%BB

[%D0%BE%20%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B2%D1%96%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BE%2016%20%D1%87%D0%B5%D1%80%D0%B2%D0%BD%D1%8F%202022.&text=%D0%A1%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%BC%20%D0%BD%D0%B0%201%20%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%81%D0%BD%D1%8F%202019,%D0%BC%D0%B0%D0%BB%D0%B8%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%81%20%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D1%96%D0%B2%20%D0%B2%D0%B8%D1%89%D0%BE%D1%97%20%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8.](#)

252. Про затвердження Переліку важких робіт та робіт зі шкідливими й небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці жінок (ДНАОП 0.03-8.08-93) [Електронний ресурс]. /Режим доступу : <http://surl.li/awbil>

253. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141 [Електронний ресурс]. /Режим доступу: <http://surl.li/gdyl>

254. Большакова А.М. Фрустраційна толерантність як складова психологічної готовності пожежних до професійної діяльності в екстремальних умовах : автореф. дис. ... канд. псих. наук : 19.00.09. 2000. 20 с.

255. Чебан Л.М. Професійна самоідентифікація особистості курсанта вищого військового навчального закладу в процесі соціально-психологічного тренінгу : автореф. дис. ... канд. псих. наук : 19.00.09. Харків, 2000. 17 с.

256. Фемінізація збройних сил КАЛАГІН Ю.А [Електронний ресурс]. /Режим доступу: <http://surl.li/aytwp>

257. АрміяInform. [Електронний ресурс]. /Режим доступу: <http://surl.li/azcji>

258. Агаєв Н.А. Психологічні чинники адаптації військовослужбовців миротворчого контингенту до діяльності в особливих умовах : автореф. дис. ... канд. псих. наук : 19.00.09. Київ, 2006. 16 с.

259. Ісаченко В.І. Суб'єктивна оцінка ризиків у структурі регуляції професійної діяльності співробітників МНС : автореф. дис. ... канд. псих. наук : 19.00.09. Київ, 2011. 20 с.

260. Іванова О.А. Психологічні механізми саморегуляції поведінки жінок-військовослужбовців в особливих умовах : автореф. дис. ... канд. псих. наук : 19.00.09. Київ, 2016. 20 с.

261. Кальчук О.С. Мотивація до професійної діяльності військовослужбовців-жінок у державній прикордонній службі : автореф. дис. ... канд. псих. наук : 19.00.09. Хмельницький, 2009. 16 с.

262. Кучмєєв О.О. Психологічні особливості міжособистісних стосунків Жінок-військовослужбовців : автореф. дис. ... канд. псих. наук : 19.00.09. Хмельницький, 2010. 20 с.

263. Куфлієвський А.С. Соціально-психологічні детермінанти розвитку синдрому «вигорання» серед працівників пожежно-рятувальних підрозділів МНС України : автореф. дис. ... канд. псих. наук : 19.00.09. Харків, 2006. 22 с.

264. Потапчук Н.Д. Особливості надання психологічної допомоги проблемним сім'ям прикордонників : автореф. дис. ... канд. псих. наук : 19.00.09. Харків, 2006. 20 с.

265. Лебедева С.Ю. Психологічне забезпечення професійної та функціональної надійності фахівців снайперських груп спеціальних підрозділів МВС України : автореф. дис. ... канд. псих. наук : 19.00.09. Харків, 2005. 23 с.

266. Садковий В.П. Особливості прояву посттравматичних стресових розладів у працівників пожежно-рятувальних підрозділів МНС України : автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.09 / Національний ун-т внутрішніх справ. Х., 2005. 19 с.

267. Охременко О.Р. Психологічні закономірності адаптації особистості до особливих умов діяльності : автореф. дис. ... д-р. псих. наук : 19.00.09. Київ, 2005. 23 с.

268. Потапчук Є.М. Соціально-психологічні основи збереження психологічного здоров'я військовослужбовців : автореф. дис. ... д-р. псих. наук : 19.00.09. Хмельницький, 2004. 32 с.

269. Оніщенко Н.В. Теорія і практика екстреної психологічної допомоги постраждалим у надзвичайних ситуаціях : автореф. дис. ... д-р. псих. наук : 19.00.09. Харків, 2015. 42 с.

270. Потапчук Н.Д. Психологія чуток в умовах надзвичайної ситуації : автореф. дис. ... д-р. псих. наук : 19.00.09. Хмельницький, 2019. 40 с.

271. Сірко Р.І. Теоретико-методологічні основи професійної підготовки майбутніх психологів оперативно-рятувальної служби : автореф. дис. ... д-р. псих. наук : 19.00.09. Хмельницький, 2019. 40 с.

272. Стельмах С.П. Інституціоналізація історичної науки // Енциклопедія історії України: Т. 3: Е-Й / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К., 2005. 672 с.

273. Словник іншомовних слів / за ред. О.С. Мельничука. К., 1974. С. 345.

274. Тімченко О.В. Вони були першими // Проблеми екстремальної та кризової психології. № 2. 2021. С. 110-126.